

Schaken is geschikt voor veel kinderen en volwassenen met een Autisme Spectrum Stoornis. Wetenschappelijk onderzoek ontbreekt, ook internationaal. Ervaringen duiden er op dat schaken de sociale, emotionele en cognitieve ontwikkeling stimuleert.

Een 'super-NK' voor Jaap de Vries

"Mat", klinkt het gedecideerd. Na een koningsaanval kan **Jaap de Vries** (9) zijn derde punt noteren op de nationale pupilendag in Gouda. "Mijn rating schiet als een raket omhoog!"

Aan een gesprek met een wildvreemde heeft Jaap geen behoefte. Dat verandert als hij een partijtje met hem mag schaken. Dan praat hij ondertussen honderduit. "Als ik schaak, leer ik steeds meer. Het is gewoon een leuke sport." Jaap wil goed leren schaken. "Dit is een super-NK!"

Maarten Beekhuis schaakt al bijna twintig jaar.

Schaken en autisme

Karel van Delft

'Ik heb toen snel de regels geleerd en het was leuk'

Jaap heeft Asperger. Daardoor heeft hij weinig sociale contacten. Tussen de toernooironden door speelt hij spelletjes op zijn Nintendo. Opvallend is dat hij daar juist contacten door krijgt met kinderen die komen kijken welk spelletje hij speelt. "Als je zijn interesse deelt, staat hij open voor contact", is de ervaring van moeder Annemieke. "Zo'n spelletje lijkt individualistisch, maar voor Jaap is het een mogelijkheid tot contact met andere kinderen." Bij Jaap komen geluiden veel sterker binnen, vertelt zijn moeder. "Zijn hersenen filteren die achtergrondgeluiden niet weg." Daarom schaakt hij tegen andere kinderen met op maat gemaakte oordoppen. Zijn bewegings-

onrust kan hij beheersen via een speelgoed-slangetje waarmee hij kan wriemelen. Jaap schaakt wekelijks bij de jeugd van **De Wijker Toren**. Trainer **Jan Sinnige** geeft les aan een groepje van vier beginners. "Jaap heeft goed contact met de andere kinderen in het groepje, maar niet met andere kinderen van de jeugdafdeling." "Bij de schaakclub kan hij geleidelijk contacten opbouwen", vertelt zijn moeder. "In de buurt heeft hij geen vriendjes. Op de schaakclub voelt hij zich thuis."

Maarten Beekhuis: contacten via schaken

Komend seizoen maakt **Maarten Beekhuis**

(26) zijn debuut in **Homburg Apeldoorn 2**. Zijn rating is 2126. "Ik schaak al bijna twintig jaar. Tijdens een partij ben ik fanatiek, maar ik studeer niet hard. Ik denk dat ik schaken leuk vind omdat ik er goed in ben."

Maarten heeft klassiek autisme. Na een verblijf van enkele jaren in het Leo Kannerhuis in Doorwerth woont hij nu in een beschermde woonvorm in Twello. Daar werkt hij halve dagen in de openbare bibliotheek. "De rest van de dag doe ik huishoudelijke dingen als boodschappen doen en koken. Ook ben ik bezig met computeren, lezen en scrabbelen." Als schaker heeft Maarten successen geboekt. Met het E-team van de **Schaakmaat** en met het onderbouwteam van het Stedelijk Gymnasium in Apeldoorn werd hij Nederlands kampioen. Op een gesloten NK tot twaalf jaar werd hij vierde. "Ik ben waarschijnlijk meer op mezelf dan de meeste mensen, maar ik wil graag sociaal contact. Door mijn autisme is dat lastig." Autisten nemen taal letterlijk. "Soms wordt er iets anders bedoeld en dat mis ik vaak. Dat maakt me onzeker."

Autisme komt in verschillende vormen voor. "In ieder geval is autisme erfelijk en er zijn bepaalde kenmerken. Voor mij zijn dat vooral behoefte aan structuur en duidelijkheid. Door mijn perfectionisme kan ik moeilijk hoofd- en bijzaken scheiden. Nieuwe dingen vind ik eng."

Tijdens een schaakpartij voelt Maarten zich in zijn element. "Ik kan me heel goed focussen. Via gezondheidsinstelling GGNet doe ik aan zaalvoetbal. Dat is leuk, maar ook lastig. Ik denk traag en mis gauw overzicht. Moet ik nu een bal afspelen of zelf een actie maken?"

Tom Meurs geniet van strategisch denken

Tom Meurs (17) heeft Asperger. De VWO-scholier schaakt vanaf zijn elfde. "Ze hadden bij het schoolschaken nog iemand nodig. Ik heb toen snel de regels geleerd en het was leuk." Al gauw werd hij lid van de schaakclub in Ermelo en hij ging met het schaakkamp van **De Schaakmaat** mee naar het Open Nederlands Jeugdkampioenschap. Tom trainde bij **Stichting Bevorderen Schaken Apeldoorn** en speelt nu in het tweede team van **Homburg Apeldoorn**. Zijn rating is 2175. "Ik wil binnen een jaar over de 2300 elo gaan. Ik train twee uur per week met IM **Yochanan Afek** en per mail met IM **Tibor Karolyi**, die ik een week in Hongarije heb bezocht." Tom begrijpt vaak niet precies wat mensen bedoelen. "Soms zoek ik er te veel achter." Een voordeel van zijn Asperger is dat hij zich goed kan concentreren. "Vooral bij trainingen. Een nadeel is dat ik me tijdens een toernooi soms minder op mijn gemak voel en dat is slecht voor prestaties."

Sinds enkele maanden bokst hij. "Dat is strategisch. Incasseren, terugvechten. Je wordt zelfverzekerd, want je moet ook durven aanvallen. Het lijkt veel op schaken."

Leuk aan schaken vindt Tom dat het heel strategisch is. "Je kunt er je ei in kwijt: al je creativiteit, inzicht. Je moet echt hard werken, analyseren, plannen maken, dieper kijken dan je tegenstander."

Voor schaaktrainers heeft Tom een tip. "Bij de Schaakmaat wilden ze me remmen toen ik Stap 4 in een week had gedaan. Andere kinderen doen twee bladzijden in een week, iemand met Asperger die enthousiast is, kan veel meer. Laat zo iemand zijn gang

dan maar gaan." Zijn sociale vaardigheden zijn veel beter dan tien jaar geleden. "Of dat door het schaken komt, weet ik niet. Met steun van mijn ouders heb ik ook op andere manieren veel geleerd."

Wat is autisme?

Autisme is een aangeboren neurologische stoornis. Kenmerken zijn beperkte sociale vaardigheden, behoefte aan structuur als ook problemen met emoties, invoelingsvermogen, zelfbeeld, taal, voorstellingsvermogen en motoriek. Autisten hebben moeite zintuiglijke prikkels en informatie te verwerken tot een samenhangend verband. Autisten hebben vaak een beperkt belangstellingsgebied, waarin ze zich sterk kunnen specialiseren. Als wapen tegen de onoverzichtelijke buitenwereld zoeken autisten hun toevlucht tot vaste gewoonten en patronen. Gesproken wordt van het Spectrum van Autisme Stoornissen. Indelingscategorieën zijn klassiek autisme, MCDD, stoornis van Asperger en PDD-NOS. Ongeveer één op de 200 mensen heeft een autistische stoornis. Onder jongens komt het zes maal vaker voor dan onder meisjes. Hoe beter de omgeving op hen is afgestemd, hoe beter autisten hun kwaliteiten kunnen ontplooien.

Schaken geschikt voor autisten

"Schaken is absoluut geschikt voor autisten. De spelregels zijn duidelijk, er is geen lichamelijke contact, het is rustig", zegt de Apeldoornse **Heleen Kers**. Via haar kwam een dozijn kinderen van de school voor speciaal onderwijs de Ambelt naar schoolschaakclub **De Schakel**. "Je kunt normaal lesgeven, maar je moet individueel aandacht aan hen besteden. Het taalgebruik van de lesgever moet direct zijn."

In Putten organiseert de **Stichting Grensverleggende Talenten** schaaklessen voor jongeren met een autistisch spectrum stoornis (ASS). Dat gebeurt samen de schaakvereniging **PSV DoDo**. Initiatiefneemster **Jacqueline van den Brink**: "Ze kunnen vaak erg logisch denken en dat sluit aan bij het schaken. Het is erg gestructureerd en overzichtelijk. Autisten zijn vaak perfectionistisch. Bij schaken hebben ze grip op wat ze doen."

De Rotterdamse schaaktrainster en pedagoge

Poulien Knipscheer heeft de ervaring dat je als trainer heel duidelijk moet zijn en erg veel informatie moet geven. "Autistische kinderen die leren schaken, kan je veel beter meteen alle regels geven dan stapje voor stapje de regels en uitzonderingen in te voeren."

Schaken is een goed middel om onderling contact te krijgen, constateert coördinator vrijetijdsbesteding **Wicher Struik** van het Leo Kannerhuis. "Via het clubje horen ze ergens bij en dat versterkt hun identiteit."

Peter Hamers geeft als vrijwilliger schaaklessen in het Leo Kannerhuis. "Bij schaaklessen aan autisten moet de groep klein en overzichtelijk zijn. Je moet duidelijk zeggen wat je in een les gaat doen en je daar aan houden. Doordat ze het spel leren beheersen, krijgen ze meer zelfrespect. Ook voelen ze zich daardoor meer gewaardeerd."

Voor het vervolg van dit artikel zie pagina 30.

Tom Meurs: "Ze hadden bij het schoolschaken nog iemand nodig."

Jaap de Vries met oordoppen en wriemelslangetje.

Vier autistische jongens van zeven tot twaalf jaar krijgen in Elburg wekelijks een uur schaaklessen van vutter **Willem van der Hulst**. "Belangrijk is dat je geduld hebt. Af en toe zijn ze wel erg druk en impulsief. Je moet duidelijk vertellen wat de bedoeling is. Ook moet je ze motiveren, ze vinden het vaak lastig zelf initiatief te nemen. Je ziet hoeveel plezier ze hebben. Ik heb de indruk dat schaken erg goed is voor hun verstandelijke, sociale en emotionele ontwikkeling. Het geeft hen ook zelfvertrouwen, doordat ze iets leren beheersen." De Australische IM **Alex Wohl** heeft in de jaren negentig training gegeven aan het talent **Trevor Tao**. "Je moet alles zo simpel mogelijk vertellen. En niet zomaar aannemen dat kennis aanwezig is of iets begrepen wordt. Je moet steeds controleren of wat je zegt, ook over komt. Je kunt goed communiceren met veel autisten, maar het is anders dan bij de meeste mensen."

Een uitgebreide versie van dit verhaal is te vinden op www.kvdc.nl